Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

1931
TDIU
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 714 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir:
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O‘zR Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vaziri o‘rinbosari
Sharipov Qo‘ng‘irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Tabiat resurslari qo‘mitasi raisi
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O‘zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O‘zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farxod, O‘zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo‘limi boshlig‘i
Eshov Mansur Po‘latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo‘yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., “O‘IRIAM” ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo‘yicha prorektori
Karimov Norboy G‘aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro “Nordik” universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., “El-yurt umidi” jamg‘armasi ijrochi direktori o‘rinbosari
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instiiuti professori
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o‘qituvchisi
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktaranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti “Iqtisodiy geologiya” kafedrasi dotsenti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o‘g‘li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To‘lqin Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo‘jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari 8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, professor, **Zaynutdinova Umida Djalalovna,** dotsent

O‘zbekiston-Turkiya do‘stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda 13
O‘sman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya-O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari

O‘zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish 15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich, mustaqil tadqiqotchi

O‘zbekiston Respublikasini “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar 19
Mirzayev Bexruz Abdulla o‘g‘li, doktorant

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “Yashil” iqtisodiyotning o‘rni 26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi, assistent-o‘qituvchi

Sanoat barqarorligini ta’minlashda yashil energetikaning o‘ziga xos xususiyatlari 29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich

Republikamizda “yashil iqtisodiyot”ni shakllantirishda agroxizmatlarni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari 36
Mirzayev Q. J., i.f.d., professor; **Jonuzokov M. K.,** assistent o‘qituvchi

“Yashil” obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari 40
E. I. Nosirov, i.f.n., dotsent

Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish 46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna, PhD

Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo‘nalishlari va muammollari 51
Islomova Dilrabo Salomovna, kafedra assistenti

Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari 55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich, PhD, dotsent

Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakillantirish 62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi, i.f.b.f.d.; **Axrorov Farxod Baxriddinovich,** i. f. n.; **Xo‘jamov Bobur,** tadqiqotchi

Ichki turizmni rivojlanlantirishda davlatning o‘rni 68
Dehqonov Burxon Rustamovich, tayanch doktorant

O‘zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta’siri 72
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, i.f.d., professor

Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan 79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna, PhD, docent; **Maqsudov Orif Shakirovich,** assistant

Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo‘llash 84
Madraximova Gulasal, dotsent; **Safarova Nasiba,** magistrant

Mamlakatimizda “Yashil” iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta’minlashning o‘ziga xos jihatlari 90
Mustafaqulov Yangiboy Bo‘riqulovich, Todjimamatova Mashhura Erkinovna;
Nurmatova Hilola A’zamovna; Berdieva Aziza G‘anisher qizi; Egamberdieva Oydin Abror qizi

Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade 97
Nurbek Khalimjonov, assistant

Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan 102
Khusniddin Egamnazarov

Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis 106
Sarvar Mamasoliyev; Shodiyor Toxirov

O‘zbekistonda mice turizmini barqaror rivovlanishida qulay infratuzilma 112
Xalimova F. N., katta o‘qituvchi

Ichki turizmni rivojlantirishning ilg‘or xorijiy tajribasi va uni O‘zbekistonda qo‘llashning iqtisodiy afzalliklari 115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich, mustaqil tadqiqotchi

Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari 122
Jo‘rayeva Nargiza Abduvohidovna, kafedra dotsenti

Turizm sektorida milliy hunarmadchilik mahsulotlarining rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari 126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna, kafedra assistenti

Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана 132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна, преподаватель

Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash 139
Sa’dullayeva Gulnoza Sodiq qizi, PhD

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari ... 144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li, doktorant

O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari ... 147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich, dotsent

An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan ... 150
Cao Gang, PhD Candidate

"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish ... 160
Musyeva Shoira Azimovna, kafedra professori

Mamalakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni ... 164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich, PhD; **Shukurova Nilufar Qahramonova,** tadqiqotchi;
Umirov Islombek Furkatovich, tadqiqotchi; **Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li,** tadqiqotchi

MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi ... 169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich, t. f.n., dotsent

Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlilikka ta'siri ... 179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari ... 186
Burxanov Aktam Usmanovich, i.f.d., prof.; **Xudoyqulov Xurshid Xurramovich,** i.f.d., prof.

O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid ... 191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich

O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili ... 194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li, mustaqil izlanuvchi

Raqamli texnologiyalar orkali turizm industriyasini rivojlantirish usullari ... 200
R. P. Zarikeyev, mustaqil doktorant

Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti ... 206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich, doktorant

Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar
va ular hisobining amaldagi holati ... 211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, doktarant

O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili ... 216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi, doktorant

Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari ... 221
Abduturapova Dildora Farxodjon qizi, doktorant

Functions of Management in Education and Its Significance ... 231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi, teacher

Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari ... 235
Ametov Quvondik Mamatjanovich, mustaqil izlanuvchi

Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari ... 238
Amirzoda Hamrayev, katta o'qituvchi

Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari ... 244
Amonov Alisher, o'qituvchi

Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari ... 248
Bobirjon Aktamov, katta o'qituvchi

Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari ... 253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li, katta o'qituvchi

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli
yo'nalishlari ... 259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi, doktorant, o'qituvchi

Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni ... 265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi, PhD, katta o'qituvchi

Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari ... 269
G'anibayev Ilxomjon Shokiraliyevich, doktorant

Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili ... 275
Jumanova Zilola To'ychiyevna, doktorant

Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari ... 280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li, kafedra o'qituvchisi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ... 284
M. Samiyeva, kafedra assisenti

Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System ... 288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich, independent researcher

O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari ... 294
Nazarova Muslima Nazarovna, PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi

Mamlakatimizda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari ... 301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich

O‘zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish ... 307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich, kafedra assistenti

Ta’lim tizimi boshqaruvida “time menejmenti” texnologiyalarini qo‘llash ... 311
Radjabova Gavxar Umarovna, kafedra dotsenti

Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice ... 316
Ravshan Aliyevich Allayorov, Associate Professor

An’anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar ... 319
Abrorov Sirojiddin, PhD; **Bunyod Usmonov,** PhD

Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg‘armalar faoliyatini takomillashtirish ... 325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna, PhD, i.f.f.d.

Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish ... 332
Sh. Sh. Ziyayeva, katta o‘qituvchi

Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash ... 337
Soatov Yusuf Xo‘jayor o‘g‘li, mustaqil tatqiqotchi

Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан ... 340
Усманов Фаррух Обитжонович, научный сотрудник кафедры

An’anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari ... 348
Xabibullayev Dadajon Ro‘ziboyevich, stajor tadqiqotchi

Dehqon xo‘jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish ... 355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, kafedra professori; **Ochilova Nargiza Akramovna,** doktorant

Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari ... 360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o‘g‘li, doktorant; **Raxmatov Ziyodullo Nosirovich,** dotsent

BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag‘allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari ... 363
Yusupov M. S., PhD

Мировые финансовые центры точки роста экономики ... 369
Абдуллаев Анвар Фархадович, PhD., доцент кафедры

XX asr jadid ma’rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik ... 375
Abrorxon Asatulloyev Asatulloyevich, PhD

Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике ... 379
Бердикулова Ирода Раймкуловна, старший преподаватель; **Усманов Шахзод Шохрухович,** студент

Yirik soliq to‘lovchi korxonalar faoliyatini rag‘batlantirishda soliq ma’murchiligining istiqbollari ... 390
G‘aniyev Shaxriddin Vohidovich, i. f. d., **Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich,** PhD

Sog‘lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli ... 395
G‘ofurov Azizbek Umarjonovich, mustaqil tadqiqotchi

Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari ... 400
J. Y. Isakov, i.f.d, professor

Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari ... 405
A. Abduvohidov, i. f.d., professor

Davlat oliy ta’lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish ... 407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich, PhD

Актуальная ситуация в сегменте теновой экономики в Республике Узбекистан ... 412
Кошанов Абдимурат, независимый исследователь

O‘zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari ... 416
Qurbonova Shaxrinoz, doktorant

Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari ... 420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna, mustaqil tadqiqotchi

Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida) ... 425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich, erkin izlanuvchi

Sug‘urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish ... 433
Maxmudov A. M.

Цифровизация бухгалтерского учета ... 439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи, самостоятельный соискатель

Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish ... 445
Nasurova Kamola Ravshanovna, PhD

Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках ... 451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, к.с.х.н., доцент; **Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли,** магистр

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li

Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish 460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, PhD, dotsent

Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики 466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна, PhD

Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi 471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna, iqtisod fanlari nomzodi

Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari 481
Suleymanov Farrux Raximjonovich, mustaqil izlanuvchi

Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат" 487
Туйчиев Комилжон Лазизович, доцент кафедры

Экономическая сущность и важность повышения эффективности
производства каракулеводческой продукции 493
Тулкин Хайтмуродович Фармонов, профессор; **Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич,** докторант

O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari 499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi, PhD, kafedra dotsenti

Инновационные методы энергосбережения как способ повышения
конкурентоспособности предприятия 503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна, к.э.н.,профессор

Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili 508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna, i. f.n., professor, katta ilmiy xodim

Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari 513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, kafedra dotsenti i.f.d.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish 521
Yuldashev Furqat Nurilloyevich, doktarant

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari 524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich, PhD; **Akramov G'ayrat Otabek o'g'li,** talaba

An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth 530
Fayzieva Nargiza Rabimovna, PhD

Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlari 537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich, kafedra dotsenti

Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli 540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, PhD, kafedra dotsenti

O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ
boshqaruvining baholash usullarini tahlili 544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna, mustaqil tadqiqotchi

O'rta Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi 548
Shaymanova Nigora Yusupovna, doktorant

Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi 552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li, doktorant

O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari 559
Shavqiyev Erkin, i. f. n.

"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari 565
Berdiyorov Baxtiyor Sodiqovich, kafedra dotsenti

Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari 571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich, i.f.n., kafedra dotsenti

Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi 576
S. Qulmatova, PhD, dotsent

Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms 581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich, Professor

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash 586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna, erkin tadqiqotchi

Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari 593
Narmanov Ulug'bek Abdugapporovich, PhD; **Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li**

Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari 598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna, kafedra dotsenti

Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё 602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли, научный сосискатель

Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish 608
Artikov Kurbonazar Amonovich, mustaqil ilmiy tadqiqotchi

Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati 614
Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna, katta o'qituvchi

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения 618
Ачилова Ширин Шавкат кизи, старший преподаватель
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish 622
Bazarova Nigora Ravshanovna, kafedra dotsenti
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari 627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes 632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich, Scientific researcher
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari 637
Mirpulatova Luiza Mansurovna, doktorant
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari 642
Norov Akmal Ruzimamatovich, DSc, kafedra professori
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari 649
Norova Nozima Nabiyevna, katta o'qituvchi
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida) 661
Sayfullo Mirzoyev
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector 666
Solijonova Muxlisa Azamatovna
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri 668
Tursunov Jaxongir Pulatovich, DSc
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari 673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich, PhD
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati 678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova, mustaqil izlanuvchisi
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari 683
Shaniyazova Zamira Oralbayevna, PhD
Тенденции развития жилищного строительства 688
Алиева Зилола Маматвалиевна, доцент кафедры
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari 692
Shakirova Nigora Axralovna, kafedra dotsenti v.b.
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi 698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich, filologiya fanlari doktori, professor
Спиртные напитки - вред здоровью 702
Кариева Халима Икромжоновна, старший преподаватель кафедры
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas 706
Munisa Alimova
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish 709
Isaqova Zebo Murodovna, f.f.n. (PhD), tadqiqotchi

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

R. P. Zarikeyev
Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil doktoranti

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekistonda turizm infratuzilmasining mazmuni, tarkibi, funksiyalari, raqamli texnologiyalar uni rivojlantirishning zarurligi, ahamiyati, amaliyoti, huquqiy asoslari, jarayonlari, investitsion imkoniyatlari va muammolari tahlil qilingan hamda mazkur muammolarni hal etishga doir taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Turizm, turizm industriyasi, raqamli texnologiyalar turizm infratuzilmasi, sayyoh, investitsiya, mehmonxona, turistik xizmat, bandlik, turoperator, eksport.

Abstract: The article analyzes the content, structure, functions of tourism infrastructure in Uzbekistan, the need, significance, practice,digital technologise legal framework, processes, investment opportunities and problems of its development, and also develops proposals and recommendations for solving these issues.

Key words: Tourism, tourism industry, tourism infrastructure, tourism, investment, hotel, tourism services, employment, tour operator, export.

Аннотация: В статье анализируется содержание, структура, функции туристической инфраструктуры в Узбекистане, необходимость, значение, практика, правовая база, процессы,цифровые технологий инвестиционные возможности и проблемы ее развития, а также разрабатываются предложения и рекомендации по решению этих вопросов.

Ключевые слова: Туризм, индустрия туризма, туристическая инфраструктура, туризм, инвестиции, гостиница, туристические услуги, трудоустройство, туроператор, экспорт.

KIRISH

“Raqamli iqtisodiyot” termini birinchi marta Massachusets universitetining amerikalik dasturchi olim Nikolas Negroponte tomonidan 1995-yilda amaliyotga kiritildi[1]. Raqamli iqtisodiyot – bu raqamli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy hayot tarzi asosida yuzaga kelgan munosabatlar tizimi.

Raqamli iqtisodiyot davlat boshqaruvi tizimi, iqtisodiyot, biznes, ijtimoiy soha va butun jamiyat rivojlanishining yangi asosi sifatida yuqori texnologiyali biznes tuzilmalari tomonidan elektron mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqarishga va ularni elektron tijorat orqali sotishga asoslangan tizimdir. Ba’zida u internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi. “Raqamlashtirish” atamasi esa raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayonini anglatadi va axborotni yaratish, qayta ishlash, almashish va uzatish kabi raqamli texnologiyalarga asoslanadi.

Raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron tijorat asosida rivojlanadi. Bu esa bugungi globallashuv jarayonlarining yanada jadallashuvi va unda davlatlar ishtirokining faollashuvi negizida resurslardan foydalanish samaradorligi, tannarxni pasaytirish va yuqori qo‘shilgan qiymat, yangi ish o‘rinlarini yaratish, iqtisodiy rivojlanish va jahon iqtisodiyotida raqobatning kuchayishiga sabab bo‘ladi. Uning ustuvor resursi bo‘lgan axborot va uni samarali boshqarish turizm sanoati uchun ham juda muhim omil hisoblanadi.

Turizm industriyasi raqamli texnologiyalarni faol joriy etish va ulardan foydalanishga yo‘naltirilgan. Ko‘pgina turizm korxonalari o‘zlarining biznes-jarayonlarini raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish paradigmasiga muvofiq ravishda qayta qurishmoqda, bular onlayn sayohat bron qilish tizimi, elektron tijorat, elektron xizmat va h.k. Shunday qilib, bugungi kunda sayyohlik sanoati raqamli iqtisodiyotda rivojlanishda davom etmoqda, bu esa bozor iqtisodiyotining eng og‘ir sharoitida ushbu sohani har qanday o‘zgarishlarga nisbatan ancha moslashu-

1 http://www.fingramota.org/teoriya-finansov/item/2198-chto-takoe-tsifrovaya-ekonomika

vchan bo‘lishiga imkon beradi, bu esa raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan dunyoda raqobatbardoshlik darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Yuzaga kelgan COVID–2019 koronavirus pandemiyasi ta’siri ostida jahon turizm industriyasida o‘tgan 2020-yilda 4,5 trln. AQSh dollarilik daromad yo‘qotildi, 62 mln. kishilik ish o‘rnini yo‘qotdi[2], buning natijasida o‘n minglab kompaniyalar butunlay inqirozga uchrab, yopilib ketdi. 2021-yilda ham jahonda koronavirusning yangidan-yangi (britancha, afrikacha, hindcha va boshqa) shtamplarining paydo bo‘lishi turizm sanoatining yanada qulashiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun dunyo mamlakatlari yangi raqamli texnologiyalar, raqamli platformalar va biznes modellarini yaratish orqali turizm industriyasi va iqtisodiyot rivojini saqlab qolish borasida jiddiy bosh qotira boshladilar.

Mazkur muammolarni hal etishda esa salmoqli miqdordagi investitsiyalarga bo‘lgan talab yuzaga keladi. Bu esa raqamli texnolgiyalarni joriy etish bilan birga turizm xizmatlari sohasida yangi yo‘nalishlar va imkoniyatlarni ham oshirishga bo‘lgan talabni kuchaytirmoqda.

TADQIQOTNING MAQSADI

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasini rivojlantirishning investitsion imkoniyatlarini va ulardan samarali foydalanish yo‘nalishlarini aniqlashdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Turizm industriyasi tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda olimlar va turli manbalarda tadqiqotchilar tomonidan turlicha talqin etilgan. Biroq, bugungi kunga kelib uning rivojlanish holati turizm industriyasining murakkab va yirik soha ekanligini ko‘rsatmoqda. Shu nuqtay nazardan Morozov M. A. boshchiligidagi olimlar guruhining ushbu atamaga bergan ta’rifi turizm industriyasi mazmunini imkon qadar to‘la xamrab olishga munosib tushunchani aks ettirganligini ko‘rish mumkin. “Turizm industriyasi – iqtisodiyotning yirik mustaqil majmuasi bo‘lib, uning tarmoqlari va korxonalari guruhidan iborat bo‘lib, ularning funksiyalari bo‘sh vaqtlarda ko‘ngil ochish va dam olishning har xil turlariga bo‘lgan tobora murakkablashgan va turli-tuman talabni qondirishga asoslanadi”[3].

Yana bir olim Kutepova G. N. bergan ta’rifga ko‘ra, “Turizm industriyasi – bu murakkab dinamik tizim bo‘lib, unda turoperatorlar va turagentlardan tashqari iste’molchiga xizmat ko‘rsatuvchi va shu bilan turizmni maxsus iqtisodiy hodisa sifatida imkon yaratadigan ko‘plab korxonalar mavjud”[4]. Bu tizim markazida u professional turizm ta’limini ko‘rgan holda, kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlasha, malakasini oshirish turizm sohasida yangi yo‘nalishlarni kashf etish va rivojlantirishda bosh omil sifatida baholaydi.

Turizm industriyasi sohasida tadqiqotlar olib borgan Maklashina L. R. uning yuqori daromadli va tez rivojlanib borayotgan sohalardan ekanligini ta’kidlaydi. “Zamonaviy turizm industriyasi jahon iqtisodiyotining eng yirik, eng daromadli va tez rivojlanayotgan sohalaridan biridir. Turizm xizmat ko‘rsatish sohasi sifatida mamlakat ichkarisida milliy daromadni qayta taqsimlashning muhim vositasi bo‘lib, iqtisodiyotning ko‘plab sohalarini rivojlantirishga multiplikatsion ta’sir ko‘rsatadi”[5].

Raqamli iqtisodiyot sharoitidagi jadal rivojlanish mamlakatlar o‘rtasidagi raqobatni yanada kuchaytirmoqda va bunga turizm industriyasi rivoji va undagi innnovatsiyalarning ham faol tatbiqi o‘z ta’sirini ko‘rsatmoqda. Shunga asoslanib, tadqiqotchi-olim, i.f.n. Xaydar Lotfi shunday xulosaga keladiki, “Bugungi kunda butun dunyoda sayyohlarni jalb qilish uchun alohida mamlakatlar o‘rtasida raqobat kuchayib bormoqda, bu esa turizm industriyasini joylashtirishning yangi usullarini izlashga olib keladi”[6]. Bu esa sohada raqamli texnologiyalarni jadal qo‘llash bilan bog‘liq elektron tijorat shakliga ham keng yo‘l ochib berilish imkoniyatlarini ham tadqiq etishni taqozo etadi.

Shunga ko‘ra, rus olimlari N. Morozova va M. Morozovlar zamonaviy turizm industriyasi yangi kompyuter texnologiyalarini joriy etilishi bilan ulkan o‘zgarishlarga ega bo‘lganligini, har qanday tashkilotni turistik biznes bozorida zamonaviy axborotlar texnologiyasidan foydalanilmasdan muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatishi amaliyotda mumkin emasligini ta’kidlaydilar. Ular shunday asosli ilmiy xulosalarni beradiki, unga ko‘ra, turizm

2 https://www.interfax.ru/business/763066

3 Морозов М. А., Морозова Н. С., Карпова Г. А., Хорева Л. В. Экономика туризма: учебник. – М.: Федеральное агентство по туризму, 2014. – С. 28.

4 Кутепова Г. Н. Анализ рынка вакансий туроператорских и турагентских компаний г. Москвы. Индустрия туризма: возможности, приоритеты, проблемы и перспективы: сборник научных трудов XI Международной научно-практической конференции. – 5–6 декабря 2018 г. – М.: Московский государственный институт индустрии туризма имени Ю. А. Сенкевича, 2018. –С. 80.

5 Маклашина Л. Р. Деловой туризм – инструмент продвижения индустрии туризма. // Актуальные вопросы экономических наук: материалы междунар. науч. конф. – (г. Уфа, июнь 2011 г.). / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. – Уфа: Лето, 2011. – С. 122. // ISBN 978–5–87308–044–1.

6 Хайдар Лотфи. Экономико-географические особенности развития и размещения туристической индустрии Ирана (на примере провинции Хормозган). – Дисс. на соис. уч. ст. кан-т географических наук. – Душанбе: Таджикский государственный педагогический университет имени Садриддина Айни. – 2018. – С. 3.

mahsulotini yaratish va sotish texnologiyasi xususiyati qisqa vaqt ichida transport vositalariga erishish va turistlarni joylashtirish imkoniyatlari haqida ma`lumotlarni taqdim etish, joylarni tez bron qilish va rezervlashni ta'minlash, turistik xizmatlar (chiptalar, hisoblar va yo'nalish bo'yicha ko'rsatma, yo'l xaritalari kabi hujjatlarni parallel rasmiylashtirish, hisob-kitob va ma'lumotnomali axborotlar bilan ta'minlash va sh.k.lar)ni taqdim etishdagi qo'shimcha vazifalarni hal etishni avtomatlashgan tarzda ta'minlaydigan tizimlarni yaratishni talab etadi. Ushbu natijaga esa tizimda axborotni qayta ishlash va uzatish uchun zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan keng foydalanish sharoitidagina erishish mumkin. Turizm industriyasi shunchalik ko'p turli va ko'p qirraliki, u turli axborot texnologiyalarini qo'llovchi alohida holdagi turistik firma yoki otel ishini avtomatlashni ta'minlovchi maxsus dasturiy vositalarni yaratishdan to global kompyuter tarmoqlaridan foydalanishni ham talab etadi.

Turizm sohasiga yo'naltiriladigan investitsiyalar o'ziga xos jihatlarga ega bo'lib, unga oid masalalar Bogolyubov V. S., S. A. Выстров, Bogolyubova S. A. tomonidan atroflicha o'rganilgan. Ushbu mualliflar jamoasi turizmda investitsiyalar tushunchasiga shunday ta'rif beradi: "Turizmga xos investitsiya deganda mamlakat ichkarisidagi singari tashqarisida ham qo'yilgan mablag'dan kerakli miqdordagi foydani olish maqsadida moliyaviy resurslardan turizm sohasida uzoq vaqt muddatli (bir yildan ortiq muddatga) kapital qo'yilmalar shaklida foydalanishni anglatadi. Boshqacha qilib aytganda, turizmga investitsiyalar – kapital yordamida yangi turistik obyektlarni yaratish, modernizatsiyalash yoki muayyan turdagi turistik xizmatlarni ishlab chiqaruvchi va taqdim etishga qodir bo'lgan mavjudlarini rekonstruksiya qilish, shuningdek, nomoddiy aktivlar (ixtirolar, nou-xau va sh.k.lar) ni yaratish sifatida o'zini namoyon etadi. Shunday qilib, turistlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilashda katta hajmdagi turistik xizmatlarni ishlab chiqarish va taqdim etishga qodir bo'lgan yangi turistik obyektlarni yaratish g'oyalarini moddiylashtirish jarayoni kechmoqda"[7].

Tadqiqotchilar e'tiborini turizm sanoatining kapitalni ko'p talab qiladigan qismi sifatida turistik korxonalarning, asosan, mehmonxonalarning investitsiya faoliyatini baholashning ayrim jihatlari jalb qiladi[8].

Shunisi e'tiborliki, Xitoy xalqi dunyo bo'yicha ichki va tashqi eng ko'p turistik sayohat qiluvchi mamlakat hisoblanadi. Shu sababdan bugungi kunda Xitoy ichki va tashqi turizmni rivojlantirish maqsadida mehmonxonalarni qurish, turlarini ko'paytirish, ularda xizmat ko'rsatish va qabul qilishda turli usullarni qo'llashda yangi innovatsion g'oyalardan foydalanishga katta e'tibor qaratilmoqda[9].

Turizm industriyasining salohiyati yuqori bo'lib, u inson kapitalini rivojlantirish va undan samarali foydalanishda ham muhim ahamiyatga ega. Bu masalada muallif D. M. Abduraimov o'z maqolasida quyidagi ilmiy-tadqiqot xulosalarini bayon etgan: "Turizm sohasi inson salohiyati rivojlanishining muhim omili bo'lib bormoqda. Shunday ekan, bu muayyan mamlakat yoki hududda yangi ish o'rinlarining yaratilishi, qo'shimcha investitsiyalarning jalb qilinishi, soliq tushumlarining oshishi, madaniy, tarixiy va tabiiy boyliklarni saqlash hamda oqilona foydalanishda o'z aksini topmoqda"[10].

Yuqorida ko'rib o'tilgan mutaxassislarning fikriga ko'ra, turizm industriyasini rivojlantirish mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati va xalqaro integratsiyasini rivojlanishiga bevosita ta'siri yuqori ekanligi asoslab berilgan. Bunda mavjud imkoniyatlarni to'la ishga solishda investitsiyalar asosiy omil sifatida maydonga chiqadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasini rivojlantirishning investitsion imkoniyatlarini va undan foydalanishning ahamiyatini o'rganish metodologiyasi qo'llanilib, bu borada muxatassis va olimlar yondashuvlari va fikrlarini o'rgangan holda kuzatish, iqtisodiy guruhlash, omillarni tahlil qilish, qiyoslash, emperik tadqiqot, tizimli va qiyosiy tahlil hamda ekspert baholash kabi umumiy ilmiy tahlil qilish metodlardan foydalanilgan. Shuningdek, respublikamiz turizm industriyasini 2025-yilgacha rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanish yo'nalishlarining ustivor vazifalariga oid xulosalar qilingan va investitsiyalar asosida uni takomillashtirishga oid aniq tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi yillarda turizm dunyo iqtisodiyotida eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlardan biriga aylandi. Turizmning jahon eksportidagi ulushi oziq-ovqat sanoati va avtomobilsozlikni ortda qoldirib ketdi hamda kimyo mahsulotlari va yonilg'i savdosidan keyin uchinchi o'ringa chiqib oldi[11].

7 Боголюбов В. С., С. А. Быстров, Боголюбова С. А. Экономическая оценка инвестиций в развитии туризма: учеб. пособие. – М.: Академия, 2009. – С. 6.
8 Балабанов И. Т., Балабанов А. И. Экономика туризма: учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2000. – С. 35–36.; Гулямов В. Г., Селиванов И. А. Туризм: экономика, управление, устойчовое развитие. – М.: Российская международная академия туризма. Советский спорт, 2008. – С. 215–216.
9 Barnabe Walheer, Linjia Zhang. Profit Luenberger and Malmquist-Luenberger indexes for multi-activity decision-making units: The case of the star-rated hotel industry in China //International Journal of Tourism Management. Pages 1–604 (December 2018) rr.1–11.
10 Abduraimov D. M. Turizm infratuzilmasi tarkibiy qism elementlari va funksiyalari. // "Iqtisod va moliya" jurnali, 2021. – №2 (138). B. 17.
11 Markaziy Osiyoning investitsiya salohiyati. 17.04.2019-y. https://uzanalytics.com/iqtisodi%D0%B5t/4448/.

Shu nuqtay nazardan so'nggi yillarda O'zbekistonning mavjud tabiiy, geografik, tarixiy, madaniy, ma'naviy, etnografik, milliy boyliklari, meros va shart-sharoitlarini hisobga olgan holda mamlakatda turizm industriyasini rivojlantirish va unda raqamli texnologiyalar samaradorligini oshirishga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Xususan, 2019-yil 18-iyulda O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risida"gi O'RQ–549-sonli Qonuni qabul qilindi, shuningdek, turizm sohasiga oid bevosita va bilvosita aloqador bo'lgan 60 dan ortiq huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilinib, ijroda amal qilinmoqda.

O'zbekistonda turizm industriyasini jadal rivojlantirish raqam iqtisodiyot salohiyatini oshirishga ko'p jihatdan bog'liq. Shu munosabat bilan mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish O'zbekiston uchun kelgusi yillarda eng dolzarb va ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezident Shavkat Mirziyoyev parlamentga yo'llangan Murojaatnomalarida ta'kidlaganidek, "Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi. Zero, bugun dunyoda barcha sohalarga axborot texnologiyalari chuqur kirib bormoqda.

... Albatta, raqamli iqtisodiyotni shakllantirish kerakli infratuzilma, ko'p mablag' va mehnat resurslarini talab etishini juda yaxshi bilamiz. Biroq, qanchalik qiyin bo'lmasin, bu ishga bugun kirishmasak, qachon kirishamiz?! Ertaga juda kech bo'ladi. Shu bois, raqamli iqtisodiyotga faol o'tish – kelgusi 5 yildagi eng ustuvor vazifalarimizdan biri bo'ladi.

Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og'ir illat – korrupsiya balosini yo'qotishda ham ular samarali vositadir. Buni barchamiz teran anglab olishimiz darkor"[12].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 9-yanvarda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining 2020–2022-yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ–4563-sonli Qarorida respublikamizda bir qator yirik investitsiya loyihalarni amalga oshirishi belgilangan. Jumladan, 2020–2022-yil mobaynida axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalari sohasidagi loyihalarga 676,8 million dollarga teng investitsiyalarini jalb qilinishi rejalashtirilgan. Ya'ni:

- 2020-yilda umumiy qiymati 178,7 mln. AQSh dollari, shundan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – 139,2 mln. AQSh dollari, davlat kafolati ostidagi kreditlar – 37,5 mln. AQSh dollari. "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 9-yanvardagi PQ–4563-son Qarori bilan tasdiqlangan 2020-yilgi Investitsiya dasturiga muvofiq axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish sohasi bo'yicha 2020-yil davomida tasdiqlangan barcha investitsiya loyihalari amalga oshirilib, belgilangan reja ortig'i bilan bajarilishiga erishildi"[13];
- 2021-yilda umumiy qiymati 241,7 mln. AQSh dollari, shundan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – 171,9 mln. AQSh dollari, davlat kafolati ostidagi kreditlar – 67,7 mln. AQSh dollari;
- 2022-yilda esa loyhalarning umumiy qiymati 256,4 mln. AQSh dollariga teng mo'ljallangan bo'lsa, shulardan 180,1 mln. AQSh dollarini to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, davlat kafolati ostidagi kreditlar yesa 73,1 mln. AQSh dollarini jalb qilinishi ko'zda tutilgan.

Ta'kidlash kerakki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ–4699-sonli Qaroriga muvofiq 2020–2022-yillarda axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish bo'yicha umumiy qiymati 17,6 trln. so'm bo'lgan 35 ta ustuvor loyihalar amalga oshirilishi belgilangan.

Mazkur loyihalarning 44,8 foiz to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kafolatlanmagan kreditlar hisobidan, 33 foiz davlat kafolati ostidagi kreditlar hisobidan amalga oshirilishi rejalashtirilgan.

Erishilgan mazkur amaliy natijalar turizm industriyasini raqamli texnologiyalar asosida yanada faol rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda[14].

Zero, rsepublikamiz Prezidenti Sh. Mirziyoyev ta'birlari bilan aytganda, "...turizmni rivojlantirish, sohaga investitsiyalar jalb etish, kadrlar salohiyatini oshirish bo'yicha kompleks choralar ko'rishimiz lozim"[15]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF–5781-sonli Farmoni turizm infratuzilmasidagi mavjud muammolarni hal etish, taqdim etilayotgan xizmatlar sifatini oshirish va jahon bozorlarida milliy turizm mahsulotlarini faol targ'ib qilish, turizm tarmog'ining kadrlar salohiyatini kuchaytirish orqali turizm sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligini oshirish hamda respublikaga kirib kelayotgan xorijiy fuqarolar sonini keskin ko'paytirish maqsadida qabul qilinib, uning asosida 2019–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi va uning asosiy yo'nalishlari tasdiqlandi.

12 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 24.01.2020-y. // https://nrm.uz.
13 2020-yil davomida qator investitsiya loyihalari reja bo'yicha bajarildi. 05.02.2021-y. // https://mitc.uz/uz/news/2158
14 Axborot texnlogiyalari sohasiga investitsiyalar. // https://mitc.uz/uz/pages/inves_tory
15 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 28.12.2018 y. // http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliasy–28–12–2018.

2019–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasi asosida kelgusi 2021–2025-yillar davomida turizm industriyasida quyidagi rivojlanishlarga erishish ko‘rsatkichlari belgilangan (1-jadval).

1-jadval: O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasini kelgusi 2021–2025-yillar amalga oshirish maqsadli ko‘rsatkichari[16]

№	Ko‘rsatkichlar nomi	2021-y.	2022-y.	2023-y.	2024-y.	2025-y.
1.	O‘zbekistonga tashrif buyuradigan xorijiy turistlar soni, ming kishi	8410	10010	10600	11250	11810
2.	Turizm xizmatlari eksporti, mln. AQSh dollari	1620	1900	2000	2080	2170
3.	Ichki turistlar soni, ming kishi	18806	20317	21867	23404	25010
4.	Mehmonxonalar va shu kabi joylashtirish vositalari soni, dona	2200	2600	2800	2900	3050
5.	Joylashtirish vositalaridagi xonalar soni, mingta	47	55	59	62	64
6.	Joylashtirish vositalaridagi o‘rinlar soni, ming ta	95	110	122	124	128
7.	Turoperatorlar soni, nafar	1250	1320	1390	1420	1450

1-jadval ma’lumotlari 2025-yil yakunida O‘zbekistonga tashrif buyuradigan xorijiy turistlar soni 11810 kishini tashkil etishi, turizm xizmatlari eksporti esa 2170 mln. AQSh dollarini tashkil etishi, ichki turistlar soni esa 25010 kishiga yetishi ko‘zda tutilgan. Mazkur O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-avgustdagi PF–5781-sonli Farmoni asosida 2020-yil uchun ham 1-jadvaldagi ko‘rsatkichlar asosida maqsadli rejalar belgilangan bo‘lib, biroq, COVID–2019 koronavirus pandemiyasi sababli ushbu 2020 yilda O‘zbekistonga tashrif buyurishi ko‘zda tutilgan 7010 ming kishilik xorijiy turistlar o‘rniga 1,5 mln. kishi kelishi, turizm xizmatlari eksportini esa 1360 mln. AQSh dollariga olib chiqish o‘rniga 261 mln. AQSh dollarini tashkil etishi, 17230 ming kishilik ichki turistlar tashrifi o‘rniga 1,8 mln. kishi tashrifi ta’minlangan. O‘z nabatida, 1-jadval ko‘rsatkichlari asosida 2019-yil uchun rejalashtirilgan xorijiy turistlar oqimi 6041 ming kishi o‘rniga 6748,5 ming kishi tashrifiga, turizm xizmatlari eksportini 1180 mln. AQSh dollariga yetkazish o‘rniga 1313,0 mln. AQSh dollariga yetkazilishiga erishildi, ammo, ichki turistik oqimning rejadagi 16100 ming kishi o‘rniga amalda 14748,0 ming kishiga tushib ketishiga olib kelindi.

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda turizm industriyasini rivojlantirishda tashkiliy-huquqiy jihatdan qanchalik davlat tomonidan ko‘p e’tibor va imkoniyat berilayotganiga qaramay, unga yo‘naltirilayotgan investitsiyalar hajmida kutilganidek samaralar kuzatilmayapti.

Bu holat turizm industriyasiga yo‘naltirilgan investitsiyalarning mamlakat YaIM hajmiga nisbatan egallagan ulushida yanada ravshanlik kasb etgan. Xususan, tahlil etilgan davrning so‘nggi yiliga kelib turizm industriyasiga yo‘naltirilgan investitsiyalarning YaIMdagi ulushi eng kichik – 0,3 foizni tashkil etgan. Mazkur holatlar mamlakatda turizm industriyasini yanada rivojlantirish va unga investitsiyalarni faol jalb etish masalasiga jiddiyroq e’tibor qaratish lozimligini ko‘rsatadi.

O‘z navbatida, turizm industriyasiga yo‘naltirilgan investitsiyalarning ijtimoiy-iqtisodiy samaralarini ham tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Buni 3-jadval ma’lumotlari asosida ko‘rib chiqish o‘rinlidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekistonda “Raqamli O‘Zbekiston – 2030 Strategiyasi”da belgilangan vazifalardan kelib chiqib, raqamli iqtisodiyotning turizm industriyasida ham rivojlanishini ta’minlash hamda buning uchun zarur bo‘lgan investitsiyalarning faol jalb etilishiniga erishish chorlarini ko‘rish lozim.

Olib borilgan tadqiqotlar asosida respublikamizda raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasini yanada rivojlantirishning investitsion imkoniyatlarini oshirish maqsadida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish muhim deb hisoblaymiz:

1. Turizm industriyasi taraqqiyotida davlat-xususiy sherikchilik amaliyotini va shu asosda sohaga xususiy investitsiyalar oqimini kuchaytirish lozim.
2. Turizm industriyasida raqamli texnologiyalar va platformalar asosida zamonaviy xizmat ko‘rsatish tizimini yaratish zarur. Bunda xorijiy tajribalardan kelib chiqib, mehmonxonalar o‘rtasidagi raqamli xizmat aloqalari tizimini yaratish lozim. O‘zbekistonda bu tizimni shakllantirishga hali yetarli darajada e’tibor qaratilmagan. Bu esa turistlarning o‘z manzillarida o‘zgarishlar bo‘lgan taqdirda mehmonxonalarda joylashishdagi noqulayliklarni bartaraf etishda o‘ta muhim hisoblanadi.

16 O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 13 avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5781-sonli Farmoni. // www.lex.uz

3. O‘zbekistonda shahar va shaharlararo harakatlanishida zarur bo‘lgan sanitariya-giniena shaxobchalarini tashkil etish va unda xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish lozim.
4. Xorijiy tajribalardan kelib chiqib, turistlar uchun har bir shaharda avtomobillari ijarasi markazlarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.
5. Mehmonxonalar, ko‘ngil ochish va dam olish maskanlarida bepul Wi-Fi zonalar tashkil etish zarur.
6. Xorijiy turistlarga sifatli xizmatlarni ko‘rsatish maqsadida joylarda xodimlarga turizm madaniyati va xorijiy tilda muloqot ko‘nikmalarini o‘rgatuvchi o‘quv markazlari faoliyatini yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda turizm industriyasini rivojlantirishda investitsiyalar va raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish imkoniyatlarimiz yuqori bo‘lib, ulardan samarali foydalanish ichki va tashqi turzstik oqimni yanada kuchaytirish bilan birga O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va xalqaro integrsiyasini faollashtirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduraimov D. M. Turizm infratuzilmasi tarkibiy qism elementlari va funksiyalari. // “Iqtisod va moliya” jurnali, 2021. – №2 (138). 16–24 betlar.
2. Axborot texnlogiyalari sohasiga investitsiyalar. // https://mitc.uz/uz/pages/inves_tory
3. Балабанов И. Т., Балабанов А. И. Экономика туризма: учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 173 с.
4. Barnabe Walheer, Linjia Zhang. Profit Luenberger and Malmquist-Luenberger indexes for multi-activity decision-making units: The case of the star-rated hotel industry in China //International Journal of Tourism Management. Pages 1–604 (December 2018) pp.1–11.
5. Боголюбов В. С., С. А. Быстров, Боголюбова С. А. Экономическая оценка инвестиций в развитии туризма: учеб. пособие. – М.: Академия, 2009. – 272 с.
6. Гулямов В. Г., Селиванов И. А. Туризм: экономика, управление, устойчовое развитие. – М.: Российская международная академия туризма. Советский спорт, 2008. – 280 с.
7. Кутепова Г. Н. Анализ рынка вакансий туроператорских и турагентских компаний г. Москвы. Индустрия туризма: возможности, приоритеты, проблемы и перспективы: сборник научных трудов XI Международной научно-практической конференции. – 5–6 декабря 2018 г. – М.: Московский государственный институт индустрии туризма имени Ю. А. Сенкевича, 2018. –73–86 стр.
8. Маклашина Л. Р. Деловой туризм – инструмент продвижения индустрии туризма. // Актуальные вопросы экономических наук: материалы междунар. науч. конф. – (г. Уфа, июнь 2011 г.). / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. – Уфа: Лето, 2011. –122–124 стр. ISBN 978–5–87308–044–1.
9. Markaziy Osiyoning investitsiya salohiyati. 17.04.2019 y. https://uzanalytics.com/iqtisodi%D0%B5t/4448/.
10. Морозов М. А., Морозова Н. С., Карпова Г. А., Хорева Л. В. Экономика туризма: учебник. – М.: Федеральное агентство по туризму, 2014. – 320 с.
11. Хайдар Лотфи. Экономико-географические особенности развития и размещения туристической индустрии Ирана (на примере провинции Хормозган). – Дисс. на соис. уч. ст. кан-т географических наук. – Душанбе: Таджикский государственный педагогический университет имени Садриддина Айни. – 2018. – 201 с.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 24.01.2020-y. // https://nrm.uz.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 28.12.2018-y. // http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliasy–28–12–2018.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5781-sonli Farmoni. // www.lex.uz
15. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. // https://stat.uz.
16. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va sport vazirligi. // https://minsport.uz/uz/ministry
17. 2020-yil davomida qator investitsiya loyihalari reja bo‘yicha bajarildi. 05.02.2021-y. // https://mitc.uz/uz/news/2158
18. http://www.fingramota.org/teoriya-finansov/item/2198-chto-takoe-tsifrovaya-ekonomika
19. https://www.interfax.ru/business/763066

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar koʻchirib bosilganda “Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar maʼsul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi maʼlumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

Oʻzbekiston Respublikasi Oliy taʼlim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan roʻyxatdan oʻtkazilgan.